

3. prosince 2024 6:30 [Historie](#) [Literatura](#)

„Přestala jsem si hrát s panenkami. Bylo po všem,“ říká Odette, jedna z hrdinek strhující knihy o paměti jednoho domu

IRENA HEJDOVÁ

Ruth Zylberman, autorka knihy Autobiografie jednoho pařížského domu, sleduje osudy židovských rodin deportovaných za druhé světové války. Foto: Maraton

Šťastné rodiny nemají dějiny, připomíná kniha Autobiografie jednoho pařížského domu francouzské dokumentaristky a spisovatelky Ruth Zylberman. Ta přináší strhující literární dobrodružství, když mapuje historii domu a odhaluje osudy jeho obyvatel – zejména židovských rodin deportovaných za druhé světové války.

„Všechny ty domy jsou mou vlastí. Jsou pro mě tím důvěrně známým krajem, který nazýváme svým ‚rodným údolím‘: místem, kde máme své kořeny a kam nesporně patříme, prvotní krajinou, jejíž tvary se do nás obtiskly stejně hluboce jako mateřský jazyk.“

Cesty vlastní i kolektivní paměti jsou v poslední době oblíbeným nástrojem nejen českých spisovatelů. Loňskou knihou roku cen Magnesia Litera se stala Hella Aleny Machoninové, pátrající po osudech Češky Heleny Frischerové uvázně v Rusku.

Jednou z letos nejlépe hodnocených tuzemských knih je Dům v Matoušově ulici Terezy Boučkové, který zase pátrá v paměti jednoho nenápadného domu na pražském Smíchově. A podobnou cestou se vydala i Francouzka Ruth Zylberman v letošní knize Autobiografie jednoho pařížského domu.

S Boučkovou má společný odrazový můstek v místě, od něž se ve svém pátrání odpichuje – ve zdánlivě obyčejném městském činžáku. S Machoninovou zase zaměření na téma nespolehlivé a věčně chybující lidské paměti, která nám dávné události zahaluje mlhou nebo dezinterpretuje a neumožňuje pak snadno skládat přesný obraz minulosti.

Přečtěte si také

Zapomenutá Češka a vězeňkyně stalinských lágrů. Drobky, smetí a prach nešťastného osudu stvořily silný debut Hella

Román i zápisník

Francouzská filmařka a spisovatelka Ruth Zylberman ve své tvorbě mísí dokumentární i literární tvorbu. Na kontě má třeba dokument Dissidents, les artisans de la liberté z roku 2009, v němž se věnovala mimo jiné Václavu Havlovi.

V roce 2021 lze najít českou stopu v jejím filmu Le proces – Prague 1952 o trojici odsouzených z československých politických procesů padesátých let – Rudolfu Slánském, Arturu Londonovi a Rudolfu Margoliov. V roce 2018 pak natočila snímek Les Enfants du 209 rue Saint-Maur, který pro Autobiografii jednoho pařížského domu posloužil jako předloha.

Nakladatelství Maraton, kde letos kniha v překladu Jana Petříčka vyšla, ji nazývá románem, je to ale poměrně nezařaditelný kousek. Mísí formu osobního deníku s dokumentaristickým pátráním v rodinných i úředních archivech, vzpomínkami pamětníků a vlastními interpretacemi událostí.

Zpátky na světlo

Středobodem knihy je zmíněný nenápadný pařížský činžák číslo 209 na ulici Saint-Maur v desátém obvodu francouzské metropole. Autorka si jej zvolí poměrně nahodile a rozhodne se pátrat v jeho minulosti, aby odhalila překvapivě dramatickou historii, kterou dům skrývá. Až čtenáři přijde na mysl, zda stejně dramatický může být i příběh dalších domů v téže ulici či v celém městě, nakonec ale proč ne.

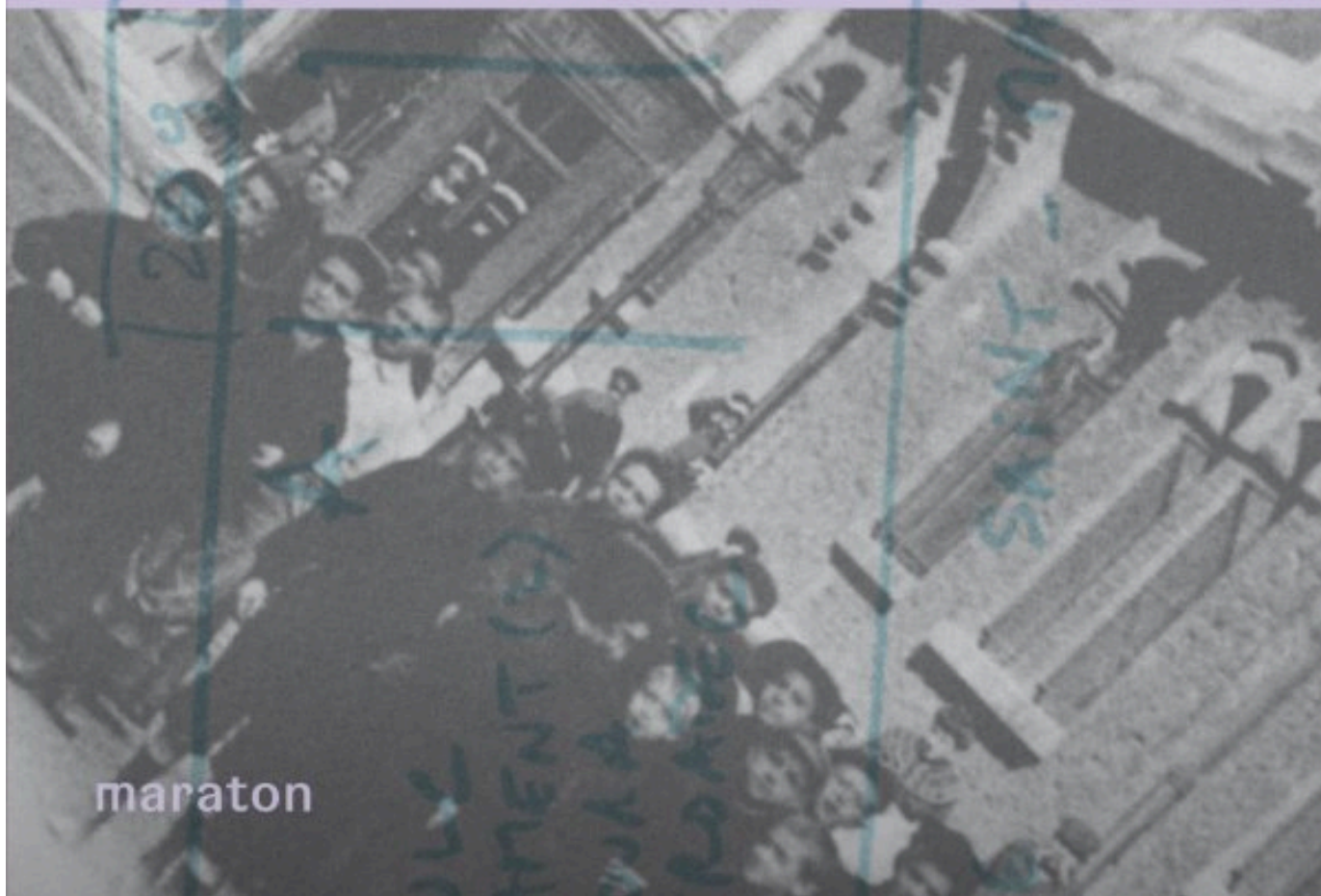
Často jen náhoda dokumentaristce přivede do cesty lidi, kteří jí mohou kousek po kousku osvětlit dávnou historii činžáku a zaplnit prázdná místa paměti; dohledat osudy obyvatel domu, v němž se od padesátých let střídaly rodiny přistěhovalců, dělníků a řemeslníků a ve čtyřicátých letech odtud bylo deportováno několik židovských rodin včetně devíti dětí.

Právě jejich životy jsou ústředním bodem autorčina zájmu.

Autobiografie jednoho pařížského domu

Ruth
Zylbermanová

Příběhy,
osudy a deportace
1942–1944

Autobiografie jednoho pařížského domu. Foto: Maraton

Dům v ulici Saint-Maur se během let stal němým svědkem mnoha lidských a rodinných tragédií. Ty by nejspíš zůstaly ztracené v propadlišti dějin, kdyby je autorka knihy neoživila svým pátráním, kdy z kusých informací, neurčitých vzpomínek a děravých

archivů neúnavně dohledává útržky minulosti a vytahuje jejich neviditelné aktéry zpátky na světlo.

Přežili? V domě

Začíná velice detailní drobnokresbou domu a jeho částí, ošuntělých chodeb s potrhanými tapetami a ošklivými kaštanově hnědými dveřmi. Kdysi tu bylo celkem 180 bytů ve čtyřdomí spojeném společným dvorem a v nich v roce 1936 podle tehdejšího sčítání žilo 337 obyvatel.

Mezi nimi i Adolphe, Marguerite, Joseph, Simone, Bernard, Albert, Helene, Bernard a Daniel, devět židovských dětí od tří do sedmnácti let, které odtud byly deportovány do koncentračních táborů. Přežilo některé z nich? Na tuto otázku Zylberman hledá (a leckdy i nachází) nečekané odpovědi, a to v poutavém literárním dobrodružství, které se čte jako napínavá detektivka.

S přeživšími rekonstruuje obrysy tehdejšího života: vytváří půdorysy někdejších skromných bytů, naslouchá vzpomínkám pamětníků na sousedy a vytváří pro sebe i čtenáře myšlenkovou mapu někdejšího domu a jeho skrývaných tajemství.

Postupně v pátrání zachází mnohem hlouběji do minulosti, až do druhé poloviny 19. století, do období napoleonských válek a doby vlády Komuny. Cituje z dobového tisku, pátrá v matrikách či na dobových pohlednicích a fotografiích a skutečně se jí daří trpělivě a po kouscích skládat obraz někdejšího všedního života dávných obyvatel domu.

Přečtěte si také

Tereza Boučková sepsala příběhy obyvatel domu, jímž prošly dějiny. A také Havel, Forman a mnozí další

Sbírání klasů

„Šťastné rodiny nemají dějiny,“ napsal prý Tolstoj a autorka tím upomíná na fakt, že v úředních dokumentech jsou z obyvatel domů „evidováni, pronásledováni, transportováni a deportováni“ především Židé, po ostatních obyvatelích mnoho památek nezbylo.

Zylberman podobně jako zmíněná Machoninová urputně pátrá po sebemenších známkách existence svých hrdinů a stejně tak si zoufá:

„Co tady lze posbírat? (Při psaní tohoto slovesa si uvědomuji, že nesu jméno biblické postavy, Ruth, která se živila tak, že sbírala obilné klasy, které za sebou zanechali ženci, a mám pocit, že se jí podobám. Nejsem schopná vytvořit soudržný stoh, jenom sbírám, klas po klasu, to, co zůstalo: tady jméno, tam zas číslo podlaží nebo kradmou přítomnost sousedů, kteří přivolali zámečníka. Dá se psát takto, sbíráním klasů)?“

Jindy si Zylberman povzdechne, že její „malá kosmologie dvě stě devítky bude provždy neúplná, mezerovitá“.

I přes zdánlivě jen útržkovité informace, které se autorce daří takto po kouscích shromáždit, tu ale jako zázrakem ožívá svérázný mikrokosmos domu, kdy se ve vzpomínkách pamětníků vynořují tváře a jména a vzpomínky jedněch se doplňují se vzpomínkami jiných.

Dělali jsme, co jsme mohli

Poznáváme tu i několik rozsáhlejších příběhů a sledujeme jejich cestu časem: Tehdy dvanáctiletá Odette bydlela v malém dvoupokojovém bytě s rodiči a pěti sourozenci. V červnu 1942 musela začít nosit židovskou hvězdu.

Zylberman detailně popisuje policejní razii z 16. července 1942, kdy se Odette ocitla se svým bratrem sama v bytě poté, co byla odvedena jejich matka a starší sestry.

„Pro mě to byl konec dětství. Už jsem neměla maminku. Vzpomínám si, že jsme s bratrem začali vařit, já ani neuměla zapnout plyn. Dělalí jsme, co jsme mohli. Přestala jsem si hrát s panenkami. Bylo po všem. Domov už nebyl domovem,“ líčí Odette.

„Zmizení, útěk, nic z toho nezanechává stopy na stěnách, schodech ani na dlažbě,“ povzdechne si Zylberman a zaznamenává další silné příběhy, zahrnující setkání s vlastní dávnou minulostí: jako třeba v příběhu třináctileté Therese, ukrývané za války i s rodinou po dva roky v šestém patře.

Setkání po letech

Klid nepřichází ani po konci války, kdy na řadu přijde čekání na návrat příbuzných z válečných útrap. Během války nakonec zesnulo padesát mužů, žen a dětí z domu 209.

Dojemné jsou zejména současné návraty dávných nájemníků, Odette z Izraele nebo Henryho z USA, kteří nevěřicně osahávají místa svého dětství.

A poté, co autorka natočila své pátrání jako film, ozvali se jí i další pamětníci, jak píše v doslovu.

Historie zjevně není tak uzavřená, jak se zdá, a můžeme do ní alespoň po nějaký čas ještě vnášet světlo. S pomocí podobných detektivních pátrání, jež rekonstruuji leckdy mnohem dramatičtější osudy, než jaké by šlo vymyslet v prostém románu.

Stručně

- Kniha Autobiografie jednoho pařížského domu od Ruth Zylberman je literárním dílem založeným na skutečných událostech, které se odehrály v pařížském činžovním domě číslo 209 na ulici Saint-Maur.
- Autorka pátrá v historii domu a odhaluje osudy jeho obyvatel, zejména židovských rodin deportovaných během druhé světové války.

- Zylberman kombinuje dokumentární a literární přístup, využívá deníkové záznamy, úřední archivy, vzpomínky pamětníků a vlastní interpretace.
- Kniha je poutavým literárním dobrodružstvím, které odhaluje dramatické příběhy a tajemství obyvatel domu.

Pokud máte připomínku nebo jste našli chybu, napište na editori@denikn.cz.
